

kwartaaloverzicht
binnenlandse veiligheidsdienst

2^e KWARTAAL 1980

KWARTAALOVERZICHT

BINNENLANDSE VEILIGHEIDSDIENST

2e KWARTAAL 1980

I N D E X K W A R T A A L O V E R Z I C H T

2e KWARTAAL 1980

	<u>VIJF EN DERTIG JAAR BVD</u>	Blz.
	Toespraak van de Minister van Binnenlandse zaken	1
I.	<u>ACTIVITEITEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN</u>	
	De rol van de vertegenwoordigers van de Sovjet pers	8
II.	<u>ANTI-DEMOCRATISCHE STROMINGEN</u>	
	De Parijse "Vredesconferentie" van Europese CP-en	11
	Het 27e Congres van de CPN	18
III.	<u>MINDERHEDEN - ACTIVISME - TERRORISME</u>	
	Molukkers	28
	De beweging der "autonomen"	31
	Moordcommando's: de Lybische oplossing voor dissidenten	35
IV.	<u>BEVEILIGING</u>	
	De zaak KHAN	38

VIJF EN DERTIG JAAR BVD

Toespraak van de Minister van Binnenlandse Zaken

Onlange vierde de Binnenlandse Veiligheidsdienst haar 7e lustrum. Ter gelegenheid van dit feit hield Z.E. Minister WIEGEL op 28 mei j.l. in Den Haag een toespraak, waarin hij vooral aandacht besteedde aan de problemen die zich voordoen bij het functioneren van een dergelijke dienst in een democratie. In de toespraak (hieronder integraal afgedrukt) komen onder meer facetten als privacy, openbaarheid en controle door het Parlement aan de orde.

Dames en heren!

Er is een oude spreuk die zegt: een leven zonder feesten is als een weg zonder herbergen. Een beeldende spreuk. Wij hebben het nodig af en toe terzijde te stappen uit het spoor van het werk en het gedoe van elke dag om even uit te blazen, stoom af te blazen, feest te maken. We hebben dat kennelijk zo nodig, dat wij daar en voor alle zekerheid vaste schema's voor hebben ontworpen: een vaste feestdagencyclus in het jaar, verjaardagskalenders, jubilea, kroonjaren, lustrums, om geen gelegenheid voorbij te laten gaan. En zo treffen we elkaar hier voor een min of meer ernstig moment, maar daaromheen is er feest. Het 7e lustrum van de BVD, zeven maal vijf jaren van het bestaan van deze Dienst lopen vol. Dat heugelijke feit heeft een speelse ondertiteling meegekregen: Voor BVD wilt u deze dagen lezen: Blij met Vijf en Dertig.

Blijdschap binnen de muren? Hoeveel reden tot verheugen is er daarbuiten?

Afschuw

U weet dat de geboorte van de Dienst binnen de Nederlandse democratie met kreten van afschuw is ontvangen. Als de geboortedatum wordt gesteld op 29 mei 1945 - en daar zijn goede redenen voor in een bepaalde continuïteit van het werk sinds dat ogenblik - met andere woorden: als het veiligheidswerk na de oorlog gerekend wordt aan te vangen met de oprichting van het Bureau Nationale Veiligheid, dat zich heeft voortgezet in de Centrale Veiligheidsdienst, die weer

is omgedoopt in Binnenlandse Veiligheidsdienst, dan weten we hoe in die eerste jaren uw bestaan af en toe aan een zijden draad heeft gehangen. Een van mijn ambtsvoorgangers heeft zich er niet voor genegeerd u er als uw minister eens aan te herinneren hoe hij in 1949 als lid van de Tweede Kamer over de omzetting van de Centrale Veiligheidsdienst in de Binnenlandse Veiligheidsdienst oordeelde:

"Naar mijn mening", zei hij toen, "betekent de BVD als instituut, als geheime politie een schending van de Nederlandse staatsinrichting zoals de wetgever deze heeft gewild. Het is jammer dat de regering na de oorlog dit instituut heeft gehandhaafd.

In plaats van tot liquidatie over te gaan, heeft men via het BNV en de CVD de BVD ingesteld. In ons land is de geheime dienst van het Militair Gezag uiteindelijk, via allerlei omzwervingen, terechtgekomen bij het Ministerie van Binnenlandse Zaken en bij dit Departement is een Minister benoemd die zich hiertegen niet meer heeft kunnen verzetten. Ik kan mij niet onttrekken aan de indruk dat de Regering met dit instituut eigenlijk geen raad weet. Ik krijg altijd een griezelig gevoel als ik over deze Dienst hoor spreken.

Een dergelijk instituut ligt ons Nederlanders niet Er heerst rond deze Dienst teveel geheimzinnigheid".

En hij was lang niet de enige die zo dacht noch was hij in de Kamer het minst terughoudend in zijn bewoordingen.

Bestaansrecht

Maar ook daarna en tot nu toe hebt u in de Kamer en daarbuiten regelmatig zo over uw Dienst, over u zelf en over uw werk horen spreken. Ik citeer willekeurig: De BVD en de democratie zouden als water en vuur tegenover elkaar staan. De BVD zou democratisch gezien een onduldbaar en onaanvaardbaar instituut zijn. "Zelfs al stelt men zich op het standpunt", aldus een milder oordelende vertegenwoordiger in de Kamer, "dat deze veiligheidsdienst er alleen maar is ter beveiliging van de democratische rechtsorde, dan nog zal de Dienst moeten beseffen dat hij eigenlijk een aan de democratie vreemd orgaan is".

En dat al 35 jaar. Bent u blij?

Zelf heb ik, al weer vele jaren geleden (in 1968) bij de behande-

ling in de Tweede Kamer van het eerste verslag van de Vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, het volgende gezegd over het bestaansrecht en het nut van de BVD.

"Het bestaansrecht", heb ik gezegd, "kan men typeren met twee woorden. Met één woord is dat niet mogelijk, men kan er noch 'ja' noch 'nee' op zeggen, het is: 'helaas ja'.

Naar mijn mening is helaas een Binnenlandse Veiligheidsdienst nodig. Wij hebben geen wereldrechtsorde.

Nu dat eenmaal zo is, is er bestaansrecht voor de BVD, is er zelfs een bestaansplicht voor de BVD. Het zou kortzichtig zijn wanneer wij in Nederland geen Binnenlandse Veiligheidsdienst zouden hebben.

Ik heb daaraan toegevoegd, dat het wél heel erg belangrijk is, 'dat een kritische houding wordt ingenomen t.o.v. de werkwijze van een dergelijke Dienst, juist omdat een BVD werkzaam is in het spanningsveld tussen privé-belang en het belang van de Staat. De burger heeft immers recht op zijn privacy, op zijn persoonlijke integriteit.....(Anderzijds) is het buitengewoon belangrijk dat een zo groot mogelijke openbaarheid en geen geheimzinnig gedoe wordt betracht'.

Daarmee en met de laatste opmerking vooral is het probleem van de aanvaardbaarheid van deze Dienst binnen de democratie aangegeven.

Twee opvattingen staan dan tegenover elkaar. De ene luidt dat de democratie zo'n Dienst als een vreemd lichaam behoort af te stoten (en daar waar de democratie zich intensief manifesteert, in het Parlement, zien we de afstotingsimpulsen in de uitlatingen die ik geciteerd heb): de andere luidt dat de democratie zich behoort te beveiligen en te verdedigen daar waar haar bestaan zelf bedreigd wordt.

Het is deze laatste opvatting die de elkaar opvolgende regeringen in de achterliggende periode van 35 jaar hebben gehuldigd, en hebben kunnen huldigen omdat een meerderheid van de volksvertegenwoordiging dat onveranderlijk zo heeft gewild.

Privacy en openbaarheid

Maar er zijn verschillende maars. U kent ze. Een heel belangrijke voor de aanvaardbaarheid van de Dienst in onze democratie is deze,

dat zijn functioneren niet vloekt met het functioneren van de democratie, zoals dat zich in de loop der jaren ontwikkelt.

Daarnaar verwijzen o.a. de steekwoorden die ik heb laten vallen: privacy en openbaarheid. De persoonlijke integriteit van de burger en het streven naar grotere doorzichtigheid, controleerbaarheid van het beleid en het handelen van de overheid.

De BVD heeft daarmee te maken. Deze Dienst, die zijn werk niet naar behoren kan doen zonder in bepaalde gevallen in te breken in de privacy van burgers, kan er niet aan voorbij gaan dat privacy een steeds hoger gewaardeerd goed wordt. Ik noem maar het Verdrag van Rome, art. 8; aanpassingen op bepaalde punten in ons Wetboek van Strafrecht; het werk van de Commissie Koopmans, op grond waarvan de Ministers van Binnenlandse Zaken en van Justitie in 1975 alvast aanwijzingen hebben gegeven inzake de bescherming van de persoonlijke levenssfeer i.v.m. geautomatiseerde persoonsregistraties bij de Rijksoverheid; voorgestelde wijzigingen in de Grondwet in dezelfde sfeer. Dan is er het werk van verschillende andere commissies en werkgroepen: een Werkgroep Justitiële Documentatie, een Werkgroep Vertrouwelijkheid van Personeelsgegevens, kortom: privacy - bescherming van de persoonlijke levenssfeer - is een heel duidelijk oriëntatiepunt geworden in de ontwikkeling van onze rechtsorde (merkwaardig trouwens in een samenleving die anderzijds zulke exhibitionistische trekken vertoont).

Maar - veelal wordt dit uitdrukkelijk gestipuleerd - recht op privacy vindt telkens beperkingen waar de Veiligheid van de Staat in het geding is. Dat is de andere kant van de grens, aan deze zijde waarvan de instanties die zorg hebben voor de Veiligheid van de Staat zich moeten inhouden met het oog op het recht op privacy. Deze grens van beide zijden voorzichtig te trekken zal in de komende tijd een zaak zijn van zorgvuldige praktijk - ook uw praktijk - en juiste wetgeving.

Het andere oriëntatiepunt in de ontwikkeling van onze maatschappij is de openheid van de overheid tegenover de burgers. Ik hoef u nauwelijks te herinneren aan de Wet Openbaarheid van Bestuur, deze maand in werking getreden, die de vraag naar deze openheid in bepaalde opzichten beantwoordt. Ook die vraag raakt de BVD. Ze wordt telkens opnieuw gesteld in de verslagen van de Vaste Commissie voor de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten en in de discussies over de BVD in het Parlement. Dat heeft er

in eerste instantie toe geleid dat de Commissie, in 1952 ingesteld o.a. om zaken de diensten betreffende achter gesloten luiken en deuren te kunnen behandelen en controleren, in 1967 besloot toch aan de Kamer te rapporteren - in het kader van een streven naar zo groot mogelijke openbaarheid. Want nodeloze geheimzinnigheid, meende de Commissie terecht, zou afbreuk kunnen doen aan het vertrouwen van de burgerij in de inlichtingen- en veiligheidsdiensten, waarvan de diensten zelf schade zouden kunnen lijden.

Sok vol gaten

Natuurlijk is niet iedereen gelukkig met het daarmee bereikte systeem van controle op deze diensten. Bij het jongste debat in de Kamer noemde de geachte afgevaardigde BAKKER het een sok met zoveel gaten in hiel, tenen en zolen, dat men nauwelijks nog van een sok kan spreken! Intussen is en wordt ook anderszins aan deze openheid aan het

eliminieren van alle onnodige geheimzinnigheid gewerkt. Ik noem maar, naast de rapporten van de Vaste Commissie, die bij elkaar al heel wat informatie over de diensten gegeven hebben, het KB van 1972, de Beschikking Antecedentenonderzoeken en de gegeven openheid aan veel van wat daaraan vast zit, de komende Wet op de Inlichtingen- en Veiligheidsdiensten, welke nieuwe rechtswaarborgen zal bevatten (o.a. een klachten-procedure) enz.

En ook hier is sprake van een grens die van twee zijden benaderd moet worden: het streven naar openheid eindigt daar waar de noodzaak van geheimhouding (hier in verband met de Veiligheid van de Staat) dit gebiedt; maar ook de noodzaak van geheimhouding vindt precies daar zijn limiet.

Terugziende moeten we concluderen dat in deze problematiek een moeizame weg gegaan is met vele kuilen en hobbels maar een betere is er niet en zo zullen we dus verder gaan.

".....niets te verbergen"

Dames en heren! - Deze kwesties van openheid, geheimhouding zonder geheimzinnig doenerij en controle - kwesties die in het buitenland soms tot minder gelukkige situaties hebben geleid, zodat ik me afvraag hoe sommige diensten daar nog effectief kunnen werken - brengen me haast vanzelfsprekend op de relatie tussen mij, Uw Minister en Uw Dienst en de verantwoording die ik voor de BVD draag tegenover het Parlement.

Er is daarover in het verleden veel gezegd en geschreven. Wie wantrouwig is, wie zich in zijn meningsvorming tezeer laat beïnvloeden door wat soms in het buitenland in de sfeer van de buitenlandse diensten jammerlijk is gebeurd, wie überhaupt tegen een BVD is, zal wel nimmer overtuigd kunnen worden en zo zal de vraag telkens worden gesteld naar de goede trouw van deze Dienst, naar de doeltreffendheid van de controle, die feitelijk slechts partieel kan zijn en naar de mate waarin de Minister voor zijn Dienst kan instaan. We moeten het niet betreuren of er geïrriteerd over raken dat deze vraag telkens weer opkomt en niet altijd in de meest plezierige bewoordingen. Het is de democratie zelf die ons deze angel in het vlees steekt en het is goed dat-ie steekt.

Maar wie bereid is onbevangen toe te zien, wie aanvaardt dat een Kamercommissie in wisselende samenstelling zich niet zonder reden gerust verklaart omtrent wat zij controleert, wie datzelfde aanvaardt van een reeks ministers, kan accepteren dat er een BVD is en moet zijn, en wil aannemen op gezag dat deze haar werk naar behoren doet. En dat betreft een meerderheid in ons land. En wat geeft een minister op dit punt zijn vertrouwen, wat een Kamercommissie haar overtuiging?

Het is al vaker gezegd: in de eerste plaats het optreden van het Hoofd van de Dienst, in de tweede plaats het feit dat de zorgvuldigheid, bekwaamheid, toewijding, waarmee controleerbare zaken gedaan worden of gedaan zijn (en dat bij een traditie van zoveel jaren) een teken en een garantie is voor de zorgvuldigheid, bekwaamheid en toewijding waarmee andere zaken gedaan worden die geheim blijven. Ik denk aan een uitspraak van een voormalig hoofd van deze Dienst: "Wij bewaren geheimen, maar wij hebben niets te verbergen". Dat vertrouwen heb ik.

Dus inderdaad Blij met Vijf en Dertig? Het lijkt me wel, ik heb U aan het eind van het laatste Kamerdebat over de inlichtingen- en veiligheidsdiensten gecompimenteerd met Uw werk. Ik herhaal die complimenten op deze plaats. U doet Uw werk in een samenleving die moeilijke perioden doormaakt, die bedreigd wordt, maar velen zien niet of zien niet meer hoe en waardoor. Ik feliciteer U met Uw zevende lustrum. Ik wens U succes. Ik wacht Uw verdere berichten af.

= = =

I.

ACTIVITEITEN VAN BUITENLANDSE INLICHTINGEN- EN VEILIGHEIDSDIENSTEN

De rol van de vertegenwoordigers van de Sowjet-pers

In maart jongstleden liep de Rus D , die sinds 1977 als voorlichtingsfunctionaris werkzaam was bij de Wereld Gezondheids Organisatie te Genève, over naar het Westen. Thans verblijft hij in Engeland. D was van 1945 tot 1957 officier bij de Russische civiele inlichtingendienst, het KGB. Nadat hij ontslag had genomen kreeg hij een functie bij de televisie in Moskou. Tussen 1965 en 1972 was hij als correspondent van het persbureau Tass werkzaam in achtereenvolgens Tanzania en Soedan. Daarna kreeg hij in Moskou een functie op de afdeling buitenland van dit persbureau.

De verklaringen, die D na zijn defectie aflegde confronteren ons met een tweetal interessante aspecten in het functioneren van vertegenwoordigers van de Sowjetrussische persmedia in het buitenland, te weten hun bijdragen aan de beeldvorming van het Westen in de Sowjet-Unie en hun betrokkenheid bij het opereren van de Russische inlichtingendiensten. Het beeld dat D schetst, bevestigt met actuele informatie de gangbare opvattingen.

De berichtgeving in de Sowjetpers is, aldus D , selectief en tendentieus. Slechts de informatie die het leidersechelon bereikt benadert meer de werkelijke stand van zaken. Maar ook wat de machthebbers voorgeschied krijgen is vaak gekleurd omdat de berichtgevers - i.c. de Tass-correspondenten in het buitenland - ertoe neigen hun informatie aan te passen aan het wereldbeeld dat in het Kremlin bestaat. De leiders geven, aldus D , de voorkeur aan een interpretatie van gebeurtenissen die beantwoordt aan de op de ideologie gegrondveste verwachtingen. Dit leidt soms tot misrekeningen in de buitenlandse politiek.

D 's situatieschets sluit aan bij de conclusies van de Utrechtse slavist Van den E , gedaan in diens onlangs verschenen proefschrift, getiteld "Het beeld van het Westen in de Sowjetpers". In deze studie onderzocht Van den E de berichtgeving over het Westen van de regeringskrant Izvestya. Hij kwam tot de uitspraak dat de Sowjetpers "als elk geschreven woord in de Sowjet-Unie het principiële doel heeft de waarheid van de ideologie in de alledaagse werkelijkheid

voor de gewone burger te bevestigen". Over het eigen land en de andere socialistische staten wordt idealiserend bericht, de beschreven Westerse "werkelijkheid" moet daarmee een contrast vormen.

Van den B noemt de Sowjet-berichtgeving over het Westen leugenachtig in feitelijke en filosofische zin, en daarmede onoprecht. Men streeft naar fixatie van het ideologische vijandbeeld. Het Westen wordt zeer generaliserend benaderd, zowel in historische als geografische zin. Alle Westerse landen, van welk continent ook, worden over een kam geschoren en als "kapitalistische" landen gekwalificeerd. Aan het open filosofisch en multi-ideologisch karakter van de Westerse samenleving wordt nog altijd geheel voorbijgegaan.

Na de Europese Veiligheidsconferentie kwam tegenover politieke ontspanning ideologische verharding te staan, een logisch gevolg van de noodzaak de legitimiteit van het eigen systeem te bevestigen.

Van den B merkt op dat er een geselecteerd gezelschap van leiders en deskundigen is, dat zich uitvoeriger dan door de kranten kan laten informeren en beschikt over een uitgebreider bronnenpakket dan de Sowjetburger, voor wie de berichtgeving over het Westen niet controleerbaar is.

D signaleert de groei van het effect van BBC en Voice of America als toetsteen voor de consument van Sowjetnieuws, maar de rol van deze media wordt door Van den B kennelijk als een (nog) niet relevante factor beschouwd.

De blik die D ons, aansluitend op de beschouwingen van Van den B, gunt op de rol van de Sowjetpersvertegenwoordiger die bijdraagt aan de bovenomschreven beeldvorming, laat slechts een kant van die rol zien. Die, welke D de "zuiver" journalistieke noemt. Hij hanteert echter een nadrukkelijk onderscheid tussen "zuivere" en KGB-journalisten. Deze laatsten gebruiken hun functie als persman als dekmantel voor hun werk als officier van het KGB (of GRU). Zij beschikken over andere, eigen, kanalen voor hun berichtgeving. Beide categorieën echter vervullen principieel dezelfde functie: die van ondersteuning van de Sowjet-politiek. D gaat zo ver te stellen dat een Sowjet-journalist per definitie een politiek inlichtingenagent is, en verwijst dan naar de doelstellingen van de Russische pers (zie V.d.B.).

D zelf kwam na zijn ontslag bij het KGB niet los van deze instelling. Hij bleef haar zijn medewerking verlenen, en voerde zowel in Afrika als in Genève opdrachten uit. In Kartoem had hij dagelijkse contacten met een KGB-officier aan wie hij rapporteerde over relaties en gebeurtenissen.

Hij beweert dat hij zijn stem verhief tegen de op een verkeerde visie op de politieke situatie berustende Sowjetsteun aan de communistische coup in Soedan in 1971. De staatsgreep liep uit op een fiasco.

In Genève werd hem te verstaan gegeven dat zijn prestaties als voorlichter bij de WHO door zijn (Russische) superieuren slechts zouden worden beoordeeld op grond van hun betekenis voor het KGB.

Gebaseerd op recente gegevens wordt aangenomen dat de Russische inlichtingendiensten, KGB en GRU, thans in gelijke mate het persbureau Novosti gebruiken als cover voor hun officieren, terwijl Tass en Radio Moskou in hoofdzaak het KGB tot dekmantel dienen. Er is sprake van een afdeling van Novosti die geheel door KGB-officieren wordt bemand. Met Tass en Novosti als dekmantel proberen KGB-officieren in Moskou de vertegenwoordigers van de Westerse pers onder controle te houden.

Ook in offensieve acties in het buitenland opereert de KGB of GRU-officier onder journalistieke dekmantel.

D meldt dat de functie van journalist geldt als een goede uitgangspositie om relaties te leggen met belangrijke persoonlijkheden en vragen te stellen die een ander niet kan stellen. Hijzelf ontving duidelijke instructies om, gebruik makend van deze mogelijkheden, politieke informatie te verzamelen. Illustratief voor het gebruik van de journalistieke dekmantel was ook de defectie, eind 1979 van een KGB-officier die als correspondent voor het weekblad Novoye Vremia in Tokio gestationeerd was.

Als gevolg van zijn defectie kwam een omvangrijke spionageaffaire aan het licht.

Het moge dan na de uitwijzing van persattaché N. , in 1970, in ons land stil geweest zijn rondom de Sowjet-pers-sector, het is goed ons de dubbele rol van de representanten van de Russische pers te realiseren.

II.

ANTI-DEMOCRATISCHE STROMINGEN

De Parijse "Vredesconferentie" van Europese CP-en

Op 28 en 29 april zijn vertegenwoordigers van 22 Oost- en West-europese CP-en in Parijs bijeen geweest voor een formeel door de Poolse en Franse CP georganiseerde bijeenkomst over vrede en ontwapening. In een vroeg stadium was echter al duidelijk geworden dat de CP van de Sowjet-Unie een stimulerende rol in deze zaak speelde.

De belangrijke, zich onafhankelijk opstellende CP-en van Italië, Spanje, Joegoslavië en Roemenië namen niet aan de ontmoeting deel, terwijl ook vijf van de kleinere Westeuropese partijen - de CP San Marino, de IJslandse, de Britse, de Nederlandse CP en de Zweedse VPK - geen afgevaardigden hadden gestuurd. De Zwitserse en de Belgische CP waren slechts door een waarnemer vertegenwoordigd.

De Parijse bijeenkomst werd afgesloten met een "Oproep aan alle volkeren van Europa". Het stuk spreekt van een toegenomen oorlogsdreiging en doet een beroep op allen, zowel communisten als niet-communisten, om zich in te zetten ter vermindering van die dreiging. Als concrete aangrijppingspunten voor die vredesinspanning wordt daarbij een aantal zaken genoemd die ook door de buitenlandse Sowjetpolitiek worden nagestreefd, m.n. de terugdraaiing, c.q. opschorting van het NAVO-besluit inzake de nieuwe middenafstands-raketten.

Verdeeldheid tussen de CP-en over de conferentie

Het meest opvallende aspect van de bijeenkomst, dat ook als zodanig door de pers sterk naar voren is gehaald, was de verdeeldheid die erdoor in communistische kring teweeg werd gebracht. Zoals al aangegeven, deden 9 - of als men de twee die alleen een waarnemer stuurden, meetelt 11 - partijen niet mee, m.a.w. een derde van het aantal potentiële deelnemers liet verstek gaan.

De argumenten die door de niet-deelnemers tegen de bijeenkomst naar voren werden gebracht, waren deels van procedurele, deels van inhoudelijke aard.

In de procedurele sfeer lag het verwijt dat de conferentie niet goed was voorbereid, precieser gezegd, dat de verschillende partijen van tevoren onvoldoende in de zaak waren gekend. In het verlengde hiervan ligt een fundamentele punt, n.l. de argwaan dat Moskou d.m.v. conferenties zoals in Parijs, probeert haar greep op de communistische beweging te herstellen of te behouden, terwijl juist als afgesproken geldt dat elke partij autonoom is.

Tot de inhoudelijke bezwaren behoorde de overweging dat er tussen de verschillende CP-en geen eensgezindheid bestond over de internationale politieke situatie, zodat van een conferentie zoals die in Parijs een contra-productief effect op zijn eigen doelstelling, vrede en ontwapening, kon worden verwacht. Als kwesties waarover men het niet eens was, kwamen in concreto "Afghanistan" en de Sowjet SS-20 raketten naar voren, zaken die de organisatoren niet op de agenda wensten.

Ook inhoudelijk was het bezwaar dat van een uitsluitend communistische manifestatie, een negatieve invloed zou kunnen uitgaan op de pogingen van verschillende CP-en om in Westeuropees verband met niet-communisten tot samenwerking voor het behoud van de ontspanning te komen. De overweging van de wegblijvende CP-en was dat de Parijse bijeenkomst bij de niet-communisten de vrees zou wekken om in de "vredesstrijd" voor het karretje van het Sowjetbelang te worden gespannen.

De hier aangegeven argumenten werden niet door alle weggebleven CP-en gelijkkelijk naar voren gebracht. Enkele partijen legden het accent meer op dit of op dat punt of beperkten zich tot één van de genoemde overwegingen. Het was dus niet zo dat de wegblijvers een gesloten, eensgezinde groep vormden tegenover de deelnemers. Zo zette bijv. de CPN, die haar niet deelnemen vrijwel geheel op het procedurele argument baseerde, zich bij de verantwoording van een en ander, openlijk af tegen de Italiaanse CP, onder de Westeuropese CP-en de toonaangevende wegblijver.

De bijeenkomst: verzoenende houding tegenover wegblijvers

De belangrijkste spreker tijdens de bijeenkomst, die overigens niet werd bijgewoond door functionarissen van de allereerste garnituur, was stellig CPSU-delegatieleider Boris P , die als plv. Politburolid en CC-secretaris verantwoordelijk is voor de relaties met niet-regerende CP-en mantelorganisaties, vredesbewegingen e.d. en die een actief aandeel heeft in het Sowjetrussische buitenlandse beleid.

In zijn toespraak fulmineerde P sterk tegen de Verenigde Staten. Volgens zijn voorstelling waren er enerzijds "de vijanden van vrede en ontspanning" met hun "perfide plannen", in het bijzonder Washington, waarvan de strategie "een bedreiging" vormde "voor Europa en de gehele planeet", anderzijds moest, aldus P , niemand eraan

twijfelen dat de Sowjet-Unie "zelfs in de hedendaagse gespannen en explosieve situatie haar plicht van vreedzame grote mogendheid zal vervullen". Aaneensluiting van alle anti-oorlogskrachten noemde hij in de huidige situatie noodzakelijk, van communisten, socialisten, sociaal-democraten en anderen, daaronder begrepen de christenen.

P leverde op geen enkele wijze kritiek op de afwezige partijen, hetgeen ook achterwege gelaten was bij de opening van de bijeenkomst door de Franse CC-secretaris, Maxime G. Integendeel, deze bevestigde zijn "respect zowel ten opzichte van de hier aanwezige partijen als ten opzichte van hen die hier niet zijn". G, die daarin later door verschillende deelnemers werd herhaald, stelde zelfs dat iedere partij souverain was om te beslissen al dan niet aan bijeenkomsten zoals die in Parijs deel te nemen. Een negatieve beslissing zou daarbij de bestaande onderlinge relaties niet behoeven te schaden.

Uit de opmerkingen van G blijken een zekere aanvaarding van de diversiteit binnen de communistische beweging en de wens om contact en samenwerking tussen de partijen desondanks in stand te houden. Hoewel dus de Parijse bijeenkomst het bestaan van serieuze tegenstellingen binnen het Europese communisme duidelijker dan ooit aantoonde, waren de organisatoren van "Parijs", met de Sowjetpartij op de achtergrond, er even duidelijk op uit om te voorkomen dat de bijeenkomst een definitief breekpunt zou gaan markeren.

Het streven om dat niet te laten gebeuren bleek eveneens uit het accent dat P, daarin gevolgd door de andere deelnemers, zette op het belang van samenwerking tussen communisten en niet-communisten in de "vredestrijd". Op deze manier werd geprobeerd "Parijs" voor te stellen als een impuls voor deze samenwerking en zo een van de belangrijkste bezwaren van de wegblijvers, n.l. dat de bijeenkomst in dit opzicht schadelijk zou kunnen zijn, te ondervangen. In deze lijn paste het ook dat de Finse CP in Parijs met het voorstel kwam om in Helsinki, nog voor de CVSE-vervolgconferentie te Madrid in november a.s., een brede bijeenkomst van "vredelievende krachten" te houden om ook met niet-communisten over vrede en ontspanning in Europa te praten. Dit door alle deelnemers toegejuichte voorstel, dat uiteraard geheel in het belang van de Sowjetpolitiek past, kan tevens uitgelegd worden als een gebaar in de richting van de wegblijvers

en als een poging hen te bewegen zich niet langer afzijdig te houden.

De oproep en verdere plannen

De Parijse bijeenkomst werd op 29 april afgesloten met de publicatie van een "Oproep aan de Volkeren van Europa" die door 20 van de 22 aanwezige delegaties was onderschreven. De Belgische en de Zwitserse CP, die beide door waarnemers waren vertegenwoordigd, hadden zich daarvan onthouden.

In de oproep wordt de wereld duidelijk in tweeën verdeeld. Aan de ene kant staan de Verenigde Staten en de NAVO-landen, die de vrede in gevaar brengen met het plan "een nieuw nucleair stelsel in het hart van Europa te installeren", die pogingen doen om "de verworvenheden van de ontspanning te vernietigen" en de gesloten akkoorden in gevaar te brengen. Aan de andere kant staan de communisten, die zich inzetten "voor ontwapening, voor samenwerking en voor vriendschap tussen de volkeren". In deze situatie moet een beroep gedaan worden op "alle vreedzame krachten", "communisten, socialisten, sociaal-democraten, christenen en andere gelovigen", want "de vrede is ons gemeenschappelijk goed". Gezamenlijk, aldus de oproep, dient alles in het werk te worden gesteld om een terugdraaien, c.q. opschorten van het NAVO-besluit inzake de nieuwe raketwapens te bereiken, om SALT-2 geratificeerd te krijgen en de al jaren slepende ontwapeningsonderhandelingen in Wenen tot een goed einde te brengen. Verder is het nodig dat het Europese veiligheidsstreven, dat vijf jaar geleden met de Helsinki-conferentie is gestart, wordt voortgezet.

Duidelijk hieruit is dat in de komende tijd m.n. de campagne tegen de vernieuwing van de NAVO-raketten nieuw leven zal worden ingeblazen. Verwacht mag worden dat de inzet op dit terrein niet beperkt zal blijven tot de in Parijs aanwezige CP-en. Ook nationale en internationale communistisch georiënteerde vredesorganisaties zullen - onder regie van de CPSU - op dit terrein hun stem weer duidelijker laten horen. Verder zal worden geprobeerd ook de niet in Parijs aanwezige CP-en weer bij de zaak te betrekken. Typerend in dit opzicht is dat de Parijse Oproep hierop alvast vooruit loopt door op een bepaald punt de formulering te gebruiken: "Wij, de communisten van alle landen van Europa". Tenslotte moet dan nog samenwerking met allerlei niet-communistische groepen en personen worden bewerkt, waartoe de eerdergenoemde vredesbijeenkomst in Helsinki

ongetwijfeld een eerste aanzet zou moeten geven.

Voor de CPSU zou het slagen van deze opzet betekenen dat de Sowjet-Unie zich aan de publieke opinie weer makkelijker zou kunnen gaan presenteren als "de meest vooruitstrevende voorvechtster van de vrede", waarmee de schade aan haar imago door de Afghanistaninterventie zou kunnen worden hersteld. Een dergelijk nieuw "vredesoffensief", waarbij de Verenigde Staten nog eens extra als de grootste bedreiging voor de wereldvrede kunnen worden gekwalificeerd, zou tevens kunnen bijdragen aan de door Moskou nagestreefde verwijdering tussen de VS en West-Europa.

Of het feit dat in communistische kring over deze zaken verschillend gedacht wordt - zoals de Parijse bijeenkomst toch erg duidelijk aantoonde - een bemoeilijkende factor wordt in Moskou's verdere plannen, moet worden afgewacht. Te vermelden valt dat de Spaanse CP, die afwezig was in Parijs, krachtig geprotesteerd heeft tegen de hierboven geciteerde pretentie van de Parijse bijeenkomst te spreken uit naam van "de communisten van alle landen van Europa". Van de kant van enkele andere wegblijvers vielen eveneens na Parijs nog wel enkele dwarse geluiden te noteren.

Dat neemt echter niet weg dat ook bij deze onafhankelijk gezinde partijen de primaire reflexen nog altijd anti-Amerikaans zijn en dat de "huidige gespannen internationale situatie" hen tot een veel frequentere en scherpere kritiek op Washington aanleiding geeft dan op Moskou. Daarbij komt de hierboven al gesignaleerde omstandigheid dat de wegblijvers uit Parijs niet één gelijkdenkende groep vormen die door Moskou's plannen een gemeenschappelijke afwijkende lijn zou kunnen trekken. Het is daarom niet onwaarschijnlijk dat enkele van de in Parijs niet meedoende partijen straks toch instappen bij door Moskou geïnstigeerde campagnes. Te denken valt hierbij aan partijen die in feite geen inhoudelijke bezwaren tegen de Parijse bijeenkomst aanvoerden, zoals de Nederlandse en de Zwitserse CP, of aan een partij als de Engelse die het besluit om niet te gaan met enige moeite nam en die zich evenals de overigens onder heel andere omstandigheden optredende Roemeense CP nog voor een tussenoplossing ingespannen heeft.

De CPN en de Parijse bijeenkomst

Zoals aangegeven, behoorde ook de CPN tot de partijen die niet aan de Parijse bijeenkomst deelnamen.

De partij nam haar negatieve besluit ondanks het feit dat in de weken voorafgaand aan de bijeenkomst van Sowjetkant en Oostduitse zijde achter de schermen flinke druk werd uitgeoefend om wel te gaan. Bij deze pogingen werd een rol gespeeld door Sowjet-ambassadeur T¹, DDR-ambassadeur P en door Heinz L en Bruno M, beiden van het Bureau Internationale Betrekkingen van het CC van de SED, de Oostduitse CP. De beide laatsten kwamen met het oog op de overtuigingspoging speciaal naar ons land - op 12 en 13 april - zoals zij met hetzelfde doel, en ook tevergeefs, België bezochten. In een latere fase kwam daar nog Anatoli P bij, eveneens van de Afdeling Buitenland maar nu van het CC van de CPSU.

De operatie is mogelijk op touw gezet omdat de CPN een aantal weken eerder tijdens een bezoek aan Bulgarije (18-25 maart) aan de Bulgaren duidelijk gemaakt zou hebben niet voor de Parijse conferentie te voelen. Hoe dit zij, de heren hadden geen succes en dat leidde bij hen tot een aanzienlijke gepikeerdheid en ook tot onbegrip.

De gepikeerdheid was een gevolg van het feit dat de CPN-leiding het gesprek zoveel mogelijk vermeed om vervolgens ineens, op 15 april, met een artikel in het partijblad De Waarheid te komen waarin werd meegedeeld dat de CPN niet naar Parijs zou gaan.

Wat het onbegrip betreft, aan Sowjet- en SED-kant had men kennelijk niet verwacht dat de CPN, die de afgelopen jaren een zo sterke toename tot de Oostblokpartijen vertoond had en die in haar anti-N-bom-campagne ook zo sterk met de Oostblokpartijen had samengewerkt, tegen de Parijse bijeenkomst nee zou zeggen.

Het Waarheidartikel maakte de zaak trouwens niet veel duidelijker. Het noemde niet het niet op de agenda staan van Afghanistan als bezwaar, het stelde dat de CPN wel degelijk de noodzaak onderschreef van conferenties van CP-en over vredesvraagstukken, daaraan ten overvloede toevoegend dat men het op dit punt oneens was met de Italiaanse CP, en hield tenslotte het toch wel magere en vormelijke argument over dat de partij niet ging omdat de bijeenkomst niet goed was voorbereid. M.n. de CPN zelf was niet tijdig genoeg in die voorbereiding gekend.

De Oosteuropese conclusie was dat het succes in de anti-N-bom-campagne de CPN naar het hoofd gestegen was.

Tot op zekere hoogte speelde dit inderdaad mee. De werkelijke oorzaak ligt echter dieper, nl. in de angst van de CPN om duidelijk partij te kiezen, hetzij voor een dogmatische pro-Sowjetkoers naar het voorbeeld van de door haar zeer bewonderde Portugese CP, hetzij voor de uitgesproken eurocommunistische lijn van partijen zoals de Italiaanse CP. In het ene geval zet zij immers haar aanhang bij de jongere, vaak eurocommunistisch georiënteerde leden en haar gestegen aanzien in niet-communistische progressieve en confessionele kringen op het spel, in het andere geval botst zij met haar meer orthodoxe leden en dreigt vertroebeling in haar nog niet zo lang geleden herstelde relatie met de CPSU.

Die angst om te kiezen bleek de afgelopen tijd bij verschillende gelegenheden. De partij durfde het bijv. niet achterwege te laten te protesteren tegen de Sowjet-inval in Afghanistan en de verbanning van SACHAROV. Maar echt scherp over deze zaken uit de hoek komen durfde zij ook niet. Het resultaat is in zulke gevallen een enerzijds-anderszijds reactie die soms achter de schermen nog een vervolg krijgt doordat de CPN-leiding de Sowjet-autoriteiten achteraf laat weten, dat de kritiek op Moskou niet zo erg bedoeld is maar dat de partij nu eenmaal niet anders kan.

Deze houding vormde ook de achtergrond van het besluit inzake Parijs. De CPN was toch wel bang zich door deelname te isoleren van de andere "vredekrachten" in Nederland maar zij was niet van zins om zoals bijv. de Italiaanse CP een harde inhoudelijke discussie aan te gaan met de CPSU.

HET 27e CONGRES VAN DE CPN

Van 6 t/m 8 juni j.l. vond in Amsterdam het 27e congres van de CPN plaats; een congres, dat door de CPN-top vooral was aangekondigd als forum, waar de balans zou worden opgemaakt van het vorige (1978), dat de start markeerde van de agn. nieuwe coalitiepolitiek. Essentieel in dit zelfonderzoek was de inleidende rede van voorzitter HOEKSTRA, die met recente voorbeelden trachtte aan te tonen hoe succesvol de partij aan de realisering van de "democratische machtsvorming van onderop" had gewerkt. Verschillende buitenlandse afgevaardigden waren het erover eens, dat de CPN met haar actie tegen de N-bom in dit opzicht in elk geval baanbrekend werk had verricht.

Veel genoeg mocht de CPN-leiding ook beleven aan de vaak welwillende publiciteit, waarmee het congres en de voorbereiding ervan in de "burgerlijke pers" werden omgeven. Vooral de gelegenheid die aan dissidenten werd geboden om over althans een aantal onderwerpen ideeën naar voren te brengen welke afwijken van die van de partijleiding, maar ook de positieve termen waarin de partijkoryfeeën zich in woord en geschrift uitten over de pluriformiteit van de parlementaire democratie, waren met de nationale tint, waarmee de "eigen weg naar het socialisme" werd gekleurd, voor de meeste journalisten die de perscommentaren op het congres verzorgden, evenzovele zwaluwen, die een nieuwe zomer voor het Nederlandse communisme leken in te luiden.

Het is moeilijk vast te stellen of de partijleiding nu in werkelijkheid veel of weinig fiducie heeft in een linkse meerderheid in Nederland, die de CPN moet helpen realiseren en waarop de partij een eigen stempel moet drukken.

De suggestie dat de CPN ten opzichte van een eventueel links kabinet waaraan zij niet zou deelnemen, een "gedogen rol" zou spelen, werd door de partij kort voor het congres zonder meer afgewezen.

De goede indruk die de partij met het congres toch wel heeft gemaakt, zal het vertrouwen waarmee naar de gezochte "nieuwe coalitie" wordt toegewerkt, alleen kunnen hebben vergroot.

Een andere consequentie van het imago dat de partij met het congres heeft weten te (be)vestigen, is wel dat door de partijleiding getolereerde dissidenten zich onmisbaar kunnen gaan voelen en hun mogelijkheden om op de partijlijn invloed uit te oefenen zouden kunnen overschatten.

Voorbereiding en regie van het congres

Aan de vooravond van het congres was door de partijleiding bepaald, dat daar twee soorten onderwerpen aan de orde zouden komen: enerzijds zaken die zich naar het oordeel van de partijleiding niet voor reguliere besluitvorming leenden (de zgn. "vrije onderwerpen"), anderzijds zaken ten aanzien waarvan de besluitvorming volgens goed-centralistische traditie "voorbereid" moesten worden. De "vrije" onderwerpen waren: de vrouwenstrijd, de internationale communistische beweging en de dialoog met de "gelovigen". Andere dan deze "vrije" onderwerpen, die zich wel leenden voor besluitvorming, maar dan wel na een procedure van voorbereiding, waarbij in feite slechts zeer weinigen werden betrokken, waren: de vredesstrijd, de sociale strijd, de versterking van de partij en de relatie tussen het parlementaire werk en buitenparlementaire acties. De voorbereidingen voor het congres moesten zich in de woorden van HOEKSTRA "louter richten op hoofdzaken", terwijl de besluitvorming gericht moest zijn "op de kracht van de acties en op een zo groot mogelijke eensgezindheid". De partijvoorzitter gaf hiermee te kennen, dat hij de mogelijkheid van ampele discussies over deze onderwerpen als uitgesloten beschouwde.

Ter voorkoming van ongewenste incidenten tijdens het congres werden de afgevaardigden voorts zorgvuldig geselecteerd, zulks ook weer volgens de richtlijn van de voorzitter, t.w. dat moest kunnen worden aangenomen "dat zij in staat zijn om aan de besluitvorming deel te nemen". Anders gezegd: de partijgenoten mochten op het congres bij de behandeling van de "vrije" onderwerpen de daarover eventueel bestaande meningsverschillen ventileren, als zij maar begrepen, dat aan de ontwerp-resoluties over de andere onderwerpen niet wezenlijk te tornen viel.

De discussies over de "vrije" onderwerpen - zoals over de vrouwenstrijd - werd door het congres gebruikt om het imago van de CPN als open, democratische partij te helpen ontwikkelen.

Hoewel een groep jonge (semi-)intellectuelen in de CPN, die zich al enige tijd manifesteert als een kritische, non-conformistische stroming, aan de vooravond van het congres mogelijkheden wist te vinden om via discussiebijdragen in "de Waarheid" en zelfs via de "burgerlijke" pers juist de interne partijdemocratie aan de kaak te stellen, lukte het hun niet deze kritiek ook op het congres zelf naar voren te brengen. De "selectie"

had de meesten hunner trouwens al buiten de deur gehouden. Alle welwillende reacties in de vrije pers ten spijt, stond ook dit communistische congres dan ook weer onder een vrij strakke regie, die vrije en spontane discussie nauwelijks toeliet. De congresbesluiten werden dienovereenkomstig in grote eensgezindheid aangenomen.

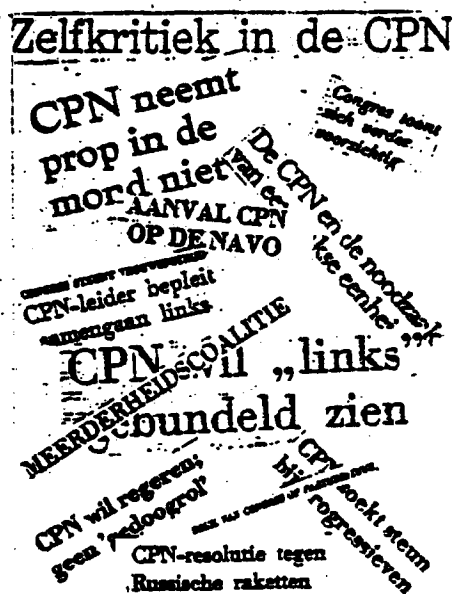
Gevoeglijk kan daarom worden gesteld, dat het democratisch centralisme - een essentieel organisatieprincipe van een communistische partij - ook bij de CPN nog steeds in ere wordt gehouden.

De nationale opstelling van de CPN

De nationale politiek van de CPN concentreert zich fundamenteel rond het sociaal-economische gebeuren; een normale opstelling voor een CP.

In de huidige situatie betekent dit, dat de partij zich concentreert op de strijd tegen de "diepgaande kapitalistische crisis", die door de huidige regeringspolitiek slechts verscherpt zou worden. Had de CPN ten tijde van het 26e congres een nauwelijks wetenschappelijk gefundeerde visie op de economische situatie, nu zou dit gemis zijn goedgeemaakt door o.a. het IPSO-plan "voor werk en een beter bestaan". *) De politiek, die de CPN daarbij voor ogen staat werd door HOEKSTRA in zijn congresrede nader aangeduid als de strijd tegen "Bestek '81" en vóór handhaving van de koopkracht. Het CPN-alternatief

zou bekostigd moeten worden uit "bezuinigingen, die hout snijden", zoals inkrimping van het defensiebudget en het afromen van de winsten van "de monopolies en de banken". Als doelstellingen op langere termijn stipuleerde de voorzitter een vredelievende regeringspolitiek, verdediging van de democratie en uitbreiding van de zeggenschap van de arbeidersklasse en haar organisaties. Uitgangspunt voor deze politiek van de CPN is nog steeds de

*) Het IPSO (Instituut voor Politiek en Sociaal Onderzoek) geldt als het wetenschappelijk bureau van de CPN

onverzoenlijke strijd tegen het kapitalisme, waardoor "richtingsverandering in de Nederlandse regeringspolitiek" mogelijk zou moeten worden.

De op het vorige congres gelanceerde "nieuwe coalitie"-politiek - waaraan via massabewegingen, dwars door politieke en maatschappelijke scheidslijnen heen, reeds zodanig vorm wordt gegeven, dat ook invloed op het parlement wordt uitgeoefend - zou verder naar parlementair niveau vertaald moeten worden tot in de vorming van "een progressieve meerderheid". Eigen deelname aan zo'n progressieve meerderheid vindt de CPN essentieel; een welwillende, "gedogende" rol zonder eigen politieke verantwoordelijkheid wordt afgewezen. Primair gaan de gedachten van de partij daarbij uit naar een coalitie met PSP, PPR en PvdA. De waarde, die de CPN aan een dergelijke politieke frontvorming zegt te hechten, krijgt een wat dubieuze betekenis, waar de voorzitter dit CPN-streven nader omschreef als een "in het totaalproces van noodzakelijke democratische machtsvorming belangrijke en onmisbare eerste etappe" (onderstreping dzz.): een omschrijving, die er immers op duidt, dat de CPN als marxistisch-leninistische partij de uiteindelijke totale omvorming van de maatschappij in een communistische en onder haar supervisie - wat in de ideologische terminologie "dictatuur van het proletariaat" heet - geenszins uit het oog verloren heeft. Dat dit essentiële begrip nog onverkort geldt, ontkracht de zo kwistig gebruikte termen als "openheid", "pluriformiteit" en "democratische besluitvorming", welke als het ware het democratische karakter van de "moderne" CPN moeten onderstrepen.

In dit verband is ook een bepaalde passage uit de discussiebijdrage van partij-ideoloog Jaap WOLFF illustratief; dit temeer, daar het CPN-dagblad dit gedeelte wel erg "selectief" weergaf. Sprekend over het "noodzakelijke totaalproces om te komen tot een andere maatschappij", citeert WOLFF Karl MARX, waar deze stelt, dat - via het parlement gerealiseerde - hervormingsmaatregelen "slechts betrekking kunnen hebben op een toestand van overgang, waarin enerzijds de huidige economische grondslag van de maatschappij nog niet omgevormd is, maar anderzijds de werkende massa's kracht genoeg hebben bijeengebracht om overgangsmaatregelen door te zetten". In feite zinspeelde WOLFF hier ook weer op de machtswisseling, die de fase van "de dictatuur van het proletariaat" inluit. Weliswaar zet de Waarheid-redactie achter "door te zetten" een punt, maar WOLFF vervolgde zijn toespraak tot zijn geestverwanten op het congres met de woorden: "..... die

geëigend zijn uiteindelijk een radicale ommekeer van de maatschappij tot stand brengen (onderstropping dzz.). Voor eigen publiek gaf hij aldus een harde adstructie van wat de partijkrant in de rapportage iets kryptischer - maar voor de ingevoerde CPN-ers ongetwijfeld toch al duidelijk genoeg - weergaf.

Geconcludeerd mag dan ook worden, dat de CPN ook in 1980 nog aantoonbaar vasthoudt aan de marxistisch-leninistische revolutieleer, maar dit over het algemeen verbergt achter democratisch en pluralistisch klinkende leuzen. Een te duidelijke nadruk op de essentie van de revolutieleer zou tegenover de gewenste partners het démasqué van haar coalitiepolitiek kunnen betekenen.

De internationale opstelling van de CPN

De congresrede van HOEKSTRA en de door het CPN-Kamerlid Joop WOLFF ontworpen resolutie betreffende "de actie tegen de atoombewapening - voor vrede en veiligheid" geven blijk van een wat meer terughoudende opstelling van de partij ten opzichte van de internationale communistische beweging en de buitenlandse politiek van de Sowjet-Unie.

Hoewel van CPN-kant geconstateerd wordt, dat er een grootse taak is weggelegd voor de internationale communistische beweging om, gebruik makend van de in het Westerse kamp bestaande tegenstellingen, een antwoord te vinden op de ontstane crisis, ziet men de eigen rol daarin - uit tactische overwegingen - voorlopig toch vooral als die van een sympathisant. Deze houding wordt vooral ingegeven door de overweging, dat de kwetsbare samenwerking met "andersdenkenden" in Nederland - i.c. op het gebied van "de strijd voor de vrede" - geen schade mag worden toegebracht. HOEKSTRA omschrijft dit - met een kool en geit formulering, die we van deze CPN-leiding wel eerder ervoeren - als een zich "ten volle willen inzetten" voor versterking van het "gemeenschappelijk optreden voor gemeenschappelijke doelen, uitgaande van eigen verantwoordelijkheid en de noodzaak om in eigen land het optreden voor de vrede onder eigen verhoudingen te versterken". De vrees voor een communistische "Alleingang" en voor frustratie dientengevolge bij de "brede" vredesbeweging, zijn dan ook zwaar wegende redenen geweest waarom de CPN niet deelnam aan de CP-en-conferentie te Parijs op 28 en 29 april j.l. Het autonomie-imago is de partij (sinds 1963) daarenboven bijzonder heilig gebleven.

De hierbij door de CPN-leiders aan de dag gelegde zelfingenomenheid, gevoed ongetwijfeld door haar successen met de anti-N-bom-campagne welke internationaal reliëf kreeg, heeft verschillende Oosteuropese partijfunctionarissen duidelijk geïrriteerd.

Met hetzelfde succes in gedachten (met de woorden van WOLFF: zich bewust van "de grote rol, die Nederland gespeeld heeft en nog kan spelen") verlangt de CPN niet een onvoorwaardelijke en onmiddellijke terugtrekking van Nederland uit de NAVO, maar spreekt zij in haar congresresolutie m.b.t. deze materie over "stappen om Nederland vrij te maken van de NAVO, met als uiteindelijke doelstelling het opheffen van de militaire blokken". Deze formulering is bruikbaar voor de nagestreefde coalitiepolitiek en komt tegemoet aan de kritiek van sommigen in eigen kring, die NAVO en Warschau-pact gelijkelijk treft.

De CPN-leiding heeft overigens met haar steun aan de vredesbeweging altijd al desintegratie binnen de NAVO beoogd. De congresuitspraak om aan de resolutietekst - waar die luidde "geen atoomraketten, niet in Nederland" - toe te voegen "niet in Europa", is dan ook nauwelijks opzienbarend. Joop WOLFF lichtte immers toe dat de dreiging van raketplaatsing in centraal-Europa het meest acuut is.

Dat de Sowjet-Unie zich door deze formulering niet in haar "mogelijkheden" beperkt ziet en haar ook niet als kritisch te haren opzichte beschouwt, zou afgeleid kunnen worden uit het feit, dat functionarissen van de Russische ambassade h.t.l. alsook de heer V.V. Z - eerste plv. hoofd van de Afdeling Buitenland van het Centraal Comité van de CPSU, die zijn partij op het CPN-congres vertegenwoordigde - de redevoering van WOLFF konden appreciëren en met het verloop van het congres overigens ook content waren.

Voorzover bekend waren in totaal 24 buitenlandse communistische partijen op het 27e CPN-congres vertegenwoordigd (in 1978: 19). Toch heeft de CPN het aantal afgevaardigden uit de diverse landen nog beperkt gehouden, zulks i.v.m. de kosten voor huisvesting en voeding. Van Oosteuropese zijde was er tevoren overigens op aangedrongen om - ter verhoging van het "niveau" van het congres - méér gasten uit te nodigen dan de CPN-leiding zelf van zins was.

In welhaast alle begroetingsboodschappen - talrijker en langer dan die aan het vorige congres - werd grote waardering uitgesproken voor het baanbrekende werk, dat de CPN had verricht bij de anti-kernwapencampagne en werd de hoop uitgesproken, dat de relaties versterkt zouden worden. Sommige CP-en waren overigens duidelijk "orthodoxer" in hun formulering dan anderen. Spraken sommigen namelijk van "versterking der betrekkingen op basis van internationale solidariteit" of van "effectieve samenwerking", anderen - zoals de Grieken en de Portugezen - besloten met de uitroep "Lang leve het proletarisch internationalisme" en drongen aan op versterking van de betrekkingen op basis van de principes van het marxisme-leninisme. Ook de CPSU legde hierop in haar boodschap het accent.

Interessant in dit verband is overigens nog, dat de tevredenheid van de Sowjet-functionarissen over het congresverloop achteraf, wel contrasteert met dat onderdeel van de - uiteraard vóóraf opgestelde - begroetingsboodschap van de CPSU, waarin de CPN "verdere ideologische (en organisatorische) versterking" wordt toegewenst; een wens die toch wel, en zelfs wat kwetsend, van ongerustheid over de zuiverheid in de leer van de huidige CPN-leiding getuigde.

De woorden van HOEKSTRA en van de gebroeders WOLFF zullen dan ook geruststellend hebben gewerkt.

De CPN en haar organisatie

Het succes van de politiek van de "nieuwe coalitie", dat gebleken zou zijn ter gelegenheid van acties als die tegen de N-bom, in de Rotterdamse haven en tegen Bestek '81, werd door het congres aangemerkt als een gevolg van de organisatorische kracht en "eensgezindheid" van de CPN. Die eensgezindheid - ook al geïllustreerd door de procedure, volgens welke de diverse resoluties werden aanvaard - werd ten congresse nogmaals gedemonstreerd door een probleemloze herverkiezing van het gehele oude partijbestuur, uitgezonderd drie leden, die op natuurlijke wijze - o.a. wegens ziekte - het veld ruimen. Daarenboven werden 15 nieuwe leden, waaronder 7 vrouwen, verkozen. Allen waren op "geordende" wijze kandidaat gesteld vanuit de districten. Het totale P.B. telt daardoor nu 73 leden.

Behalve een versterking van het vrouwelijk element (thans ruim 20%) beoogde de uitbreiding versterking van het partijbestuur met figuren, die een behoorlijke bestuurlijke ervaring hadden en met lieden, die hun sporen - in dienst van het ideaal der progressieve machtsvorming - hadden verdiend in allerlei actiegroepen.

Een interessante organisatorische bijzonderheid was voorts de herziening van de statuten van de partij: niet zozeer overigens waar het ging om de noodzakelijke aanpassing van een aantal artikelen aan het nieuwe verenigingsrecht, als wel waar het de afschaffing van artikel 4-b betrof, dat handelde over het partijlidmaatschap van "gelovigen" (was toegestaan) en over propaganda tegen de ideologische grondslag van de partij (was verboden). De afschaffing werd van partijzijde v.w.b. lid 1 gemotiveerd met het betoog, dat de toegankelijkheid van de partij voor "gelovigen" een vanzelfsprekendheid was, v.w.b. lid 2 met het argument, dat het artikel zou kunnen worden misbruikt door "reactionaire krachten", waarbij men mede dacht aan het ontslag bij het Christelijk onderwijs van enkele bij de CPN aangesloten onderwijzers.

De afschaffing van het tweede lid van het artikel zegt weinig, omdat de statuten van de CPN nog verschillende andere artikelen bevatten (zoals 8 en 14), die vanwege hun verwijzing naar de partijdiscipline en de marxistisch-leninistische beginselen corrigerend optreden van de partij tegen dergelijke non-conformisten mogelijk blijven maken. De voornaamste achtergrond van deze statuten-correctie is natuurlijk ook weer de wens van de partijleiding zich - met de progressieve meerderheid in gedachten - aan het Nederlandse publiek zo aantrekkelijk mogelijk te presenteren.

Met diezelfde hardnekkigheid werpt zij zich op de voorbereiding van haar nieuwe beginselprogramma, waarover het 28e congres in 1982 een definitief oordeel moet vellen en waarvan het eerste hoofdstuk - uitgerekend handelend over "de CPN en de democratie" - nu reeds in de partij model staat.

Conclusie

Al met al mag men zich toch met reden afvragen, of het klimaat in de CPN en haar ideologisch karakter wel zo wezenlijk zijn veranderd. Het centrale communistische organisatiebeginsel van het democratisch centralisme doet ondanks het voor een cosmetische discussie open stellen van een aantal onderwerpen, nog steeds opgeld en het ideologisch adagium van de dictatuur

van het proletariaat - dat haaks staat op de beginselen van onze parlementaire democratie - is, ook al wordt het niet met zoveel woorden genoemd, nog allerminst over boord gezet.

Voor een Sowjet-ideoloog als bijv. Bonifatij K , lid van de Sowjet Academie van Wetenschappen, is een van de criteria voor de orthodoxie van een communistische partij overigens niet of zij de term "dictatuur van het proletariaat" nog expressis verbis in haar vanen voert, maar of zij het concept ervan inhoudelijk nog handhaaft en het voor ogen houdt. Een en ander neemt niet weg, dat er de CPN-leiding ook in de komende maanden veel aan gelegen zal zijn haar democratische verschijningsvorm intern en extern te vervolmaken.

Er is immers gekozen voor een op zich lang niet eenvoudige tactiek, waarbij onder een voor de oude garde niet té ingrijpende verslapping van de orthodoxie ruimte wordt geschapen voor het meespelen van een aantal jongeren die met hun aanwezigheid in de partij op twee manieren aan de CPN een democratisch imago helpen verlenen.

Op de eerste plaats omdat zij voor de buitenwacht geloofwaardig "dwars" zijn en op de tweede plaats omdat de partij hen desondanks (nog) niet heeft geroyeerd.

De risico's die deze tactiek met zich meebrengt zijn evident. Al drongen de dissidenten niet door in het uitgebreide partijbestuur, er zijn er al onder de oude gardisten die zich genoeg zorgen maken om de hele Trojaanse manege buiten de poort te willen zetten. Anderzijds zijn er onder de dissidenten weer genoeg die de tot nu toe door de partijleiding gedane concessies in hun richting (niet geheel onterecht - red.) beschouwen als evenzovele fopspenen.

Als de concessies dan ontoereikend worden geacht - maar terwijl men beseft dat het feit dat zij al werden gedaan op zich veelbetekenend is - dan is de basis gelegd voor een situatie, waarin de partijleiding klem komt te zitten tussen een bezorgde oude garde en een onbevredigde groep dissidenten die hun waarde voor de partij vroeg of laat zullen gaan overschatten. Overschatten, omdat de inbreuk op de partijdiscipline welke de leiding van een communistische partij kan tolereren uiterst beperkt is. Komt het neer op een keuze tussen essentie en imago, dan zal voor de leiding het imago het minst zwaar wegen.

De tactiek waarvoor de CPN-leiding heeft gekozen heeft tenslotte ook voor de herstelde relaties met de CPSU een potentiële schaduwzijde. De ideologische onduidelijkheid en het geflirt met de autonomie doen Moskou bij voortdurend twijfelen aan de zuiverheid op de graad van de Nederlandse partijtop. De twijfels waren overigens vóór het congres groter dan erna.

III. MINDERHEDEN - ACTIVISME -TERRORISME

MOLUKKERS

Onlangs hebben Molukse leiders van verschillende RMS-organisaties het initiatief genomen om in de ernstig verdeelde Molukse samenleving in ons land meer eenheid tot stand te brengen. De eerste tekenen wijzen erop dat deze activiteiten niet bij voorbaat kansloos zijn.

Voorts heeft begin mei de berichtgeving in de pers de aandacht getrokken dat Molukkers behorend tot een linkse Molukse groepering, betrokken zouden zijn geweest bij de mislukte inval in Suriname. Hoewel naderhand bleek dat dit niet waar was, moet enige Molukse betrokkenheid bij deze kwestie toch niet uitgesloten worden geacht.

De situatie in de Molukse samenleving

Sinds enkele weken worden de ontwikkelingen in de Molukse gemeenschap beheerst door het streven naar eenheid. Dit streven vindt in belangrijke mate zijn oorzaak in het feit dat men zich in de top van diverse Molukse organisaties geleidelijk aan is gaan realiseren, dat door de grote verdeeldheid geen successen te behalen zijn in het buitenland.

De belangrijkste impuls voor deze ontwikkeling is echter niet vanuit de Molukse gemeenschap gekomen, doch vanuit de Westafrikaanse staat Benin. Dit land dat betrekkingen onderhield met de overleden Molukse leider I.TAMAELE, heeft de leiders van de Partai Revolutionair "Siwa Lima" laten weten slechts contacten te willen onderhouden met één krachtige Molukse organisatie.

Deze opvatting van Benin heeft ir. MANUSAMA ertoe gebracht overleg te beginnen met vertegenwoordigers van een afgescheiden groep van de Siwa Lima-organisatie. Na intensieve besprekingen heeft ir. MANUSAMA met zijn gesprekspartners een voorlopig samenwerkings-accord gesloten. Kort na de bereikte overeenkomst is de RMS-leider plannen gaan opstellen om opnieuw in het buitenland steun voor het RMS-ideaal te krijgen. Verwacht wordt dat een eerste activiteit van ir. MANUSAMA zal zijn betrekkingen aan te knopen met Benin.

Ook de tweede grote RMS-organisatie, de eerder genoemde Partai Revolutionair "Siwa Lima", heeft stappen ondernomen om tot vergroting van haar aanhang te komen. Hiertoe heeft de groepering onder leiding van mevrouw Ph. S. in de afgelopen weken druk overleg gevoerd met vertegenwoordigers van enkele kleinere Molukse organisaties, waaronder het Zuidmoluks Bevrijdingsfront uit Krimpen a/d IJssel en de Keiese groepering Masmalra.

Voor zover bekend bevindt dit overleg zich nog in een oriënterend stadium.

Herdenking proclamatie RMS op 25 april 1980

De jaarlijkse herdenking van de proclamatie van de RMS op 25 april 1980 had zowel in Den Haag (MANUSAMA-groepering), als in Nijmegen (organisatie Siwa Lima), een rustig verloop.

Daar het dit jaar om de viering van het zesde lustrum ging, was, met name door de MANUSAMA-groepering, de herdenking groots opgezet. Hoogtepunt vormde de jaarlijkse bijeenkomst in de Houtrusthallen in Den Haag.

Voorafgaande aan deze herdenking heeft van 17 tot 20 april in gebouw Amicitia in Den Haag een politiek-culturele tentoonstelling plaatsgevonden.

Aan de bijeenkomst in de Houtrusthallen in Den Haag op 25 april is een demonstratieve mars door de stad voorafgegaan, waarbij petitities werden aangeboden aan de Nederlandse Regering en de Ambassades van de Verenigde Staten en Indonesië.

In zijn redevoering voor de talrijke aanwezigen hekelde ir. MANUSAMA de uitlatingen van Premier Van AGT (gedaan tijdens zijn werkbezoek aan Indonesië), dat de Molukkers steeds minder belangstelling tonen voor het politieke ideaal. Volgens de RMS-leider logenstraft het grote aantal aanwezigen in Den Haag de uitspraken van de Premier. Voorts verklaarde ir. MANUSAMA vastbesloten te zijn door te zullen gaan met de strijd, totdat de politieke aspiraties zijn verwezenlijkt.

Opgemerkt wordt dat in tegenstelling tot voorgaande jaren de Molukse ordedienst KPK zich gehouden heeft aan de bepalingen van de Wet op de Weercorpsen.

Geruchten over betrokkenheid van Molukkers bij mislukte inval in Suriname

Begin mei hebben in de Nederlandse pers berichten gecirculeerd dat Molukkers behorend tot de groepering "Pemuda 20 Mai", betrokken zouden zijn geweest bij een mislukte poging tot een nieuwe staatsgreep in Suriname.

Na een daartoe ingesteld onderzoek is echter gebleken dat deze berichten ongegrond zijn. Er zijn in het geheel geen aanwijzingen naar voren gekomen, die op een samenwerkingsverband duiden tussen deze Molukse beweging en de Surinaamse actiegroep. Een dergelijke samenwerking strookt ook niet met de doelstellingen van de "Pemuda 20 Mai", die zich uitsluitend richt op Indonesië.

Bovendien is gebleken dat de belangrijkste (in de pers genoemde) leiders van de genoemde beweging zich ten tijde van de persberichten in Nederland bevonden.

Hoewel het onduidelijk is hoe de berichten de wereld zijn ingekomen, wordt het niet voor onmogelijk gehouden dat de geruchten hun oorsprong kunnen hebben gevonden in contacten, die in het verleden tussen de Surinaamse actiegroep en Molukkers hebben bestaan.

DE BEWEGING DER "AUTONOMEN"

De verantwoordelijkheid voor de ongeregelde heden tijdens de inhuldiging van Koningin Beatrix op 30 april 1980 in Amsterdam is achteraf opgeëist door de "autonomen".

Zoals mocht worden verwacht, is in de Nederlandse pers nadien uitvoerig aandacht besteed aan terroristische groeperingen in het buitenland die zich van dezelfde naam bedienen. Of in ons land werkelijk sprake is van "autonomen", hoe de claim met betrekking tot 30 april j.l. moet worden verklaard en of vergelijking met autonome groeperingen in het buitenland wel op zijn plaats is, zal hierna worden toegelicht.

Buitenland

In het buitenland zijn de "autonomen" voornamelijk actief in Italië, Frankrijk en Spanje. In het laatstgenoemde land is deze beweging weliswaar het minst ontwikkeld, maar het gebruik van de term autonomen lijkt daar het meest op zijn plaats, gezien het streven naar autonomie van deze beweging in het Spaanse Baskenland. In Frankrijk en Italië is het kenmerk van de "autonome" beweging het breken met de officiële linkse beweging. Met name in Italië is de "autonome" beweging snel gegroeid omdat vele linkse jongeren ontevreden waren over wat zij beschouwden als het reformistisch gedrag van de vakbonden en van de traditionele linkse partijen (de PCI, door haar "monsterverbond" in 1973, met de Christen-Democraten voorop) tegen de achtergrond van de uitzichtloosheid van de economische situatie van zovele van juist deze jongeren.

De "autonomen" in het buitenland hebben zich doen kennen als zeer gewelddadig; hun losse organisatievorm toont sterke verwantschap met het anarchisme. De motivering voor hun optreden kan slechts als nihilistisch worden omschreven. In het manifest van de Spaanse "autonomen" komen de volgende zinnen voor: "Ons activisme is het plezier dat wij beleven aan het subversieve spel. Ons activisme is het verschaffen van de nodige middelen voor onze strijd door al dan niet gewapende ont-eigeningen, het vervalsen van cheques e.d. om een noodzakelijke infra-structuur te scheppen en onze verlangens te bevredigen en daarbij zoveel mogelijk loonarbeid en de hele ellende, die daarmee gepaard gaat, te ontduiken."

Begrippen in deze kringen zijn bijvoorbeeld "zwart leven", hetgeen staat voor parasiteren op de maatschappij en "proletarisch winkelen" dat op één lijn gesteld kan worden met plunderen.

Nederland

Sinds de herfst van het afgelopen jaar kennen wij ook in ons land enkele groepjes die zich "autonoom" noemen. In de nacht van 30 september 1979 werden in de stad Groningen enkele zakenpanden alsmede het stadhuis beplakt met pamfletten met de tekst: "Deze instelling is niet gewenst." Het "Autonome Anarchistisch Protest" signeerde deze pamfletten.

Op 3 maart 1980 werd het gebouw van de brigade van de Koninklijke Marechaussee in Groningen door een groep van + 40 personen bekogeld met stenen en andere projectielen. De "Autonome Beweging Groningen" gaf naar aanleiding hiervan een verklaring uit, waarin werd gesteld dat de groep zich solidair verklaarde met de krakers in Amsterdam en niet langer passief wilde toezien hoe kameraden afgetuigd werden door ME en leger.

In Den Haag hebben enige aanhangers van het Rood Verzetsfront het "Autonoom Kollektief" opgericht. Deze groep had het plan te zorgen voor enige ongeregelde heden tijdens het bezoek van Koningin Beatrix aan Den Haag op 21 mei j.l. Zij zagen van hun plannen af omdat de politie op die dag veel aandacht aan hun doen en laten besteedde.

Amsterdam - 30 april 1980

Voor de inhuldigingsdatum zijn in Amsterdam en omgeving aanplakbiljetten aangetroffen waarop de "autonomen" opriepen om op 30 april naar Amsterdam te komen en uit de tekst waarvan kon worden begrepen dat op een harde confrontatie met de politie zou worden aangestuurd.

Daarnaast is bekend geworden dat het Landelijk Overleg Kraakgroepen (LOK) zich veel moeite getroost heeft om zoveel mogelijk (kraak)activisten op 30 april naar Amsterdam te dirigeren. Daarbij heeft men veel organisatorische steun gekregen van personen die zich hebben doen kennen als actievoerders in de anti-militaristische groep "Onkruid".

Op een voorbespreking in Arnhem van het LOK, met het oog op het gebeuren in Amsterdam, werd opgeroepen tot het gebruik van geweld. Hierbij was niet langer sprake van alleen de huisvestingsproblematiek maar ook van verzet tegen de "repressie van de overheid, het militarisme en het kapitalisme".

Vastgesteld kon worden dat tijdens de ongeregelde heden vanuit het kraakpand de "Groote Keyser", centrum van de harde krakerswereld in Amsterdam, via een illegale radiozender sturing aan activisten op straat werd gegeven.

Naast de krakers en gewone relschoppers hebben ook personen aan de onlusten deelgenomen die behoren tot groepen als Onkruid, het Rood Verzetsfront en de Bond voor Dienstplichtigen ("witte" BVD).

Slotbeschouwing

De indruk bestaat dat degenen die zich voor en na de inhuldigingsplechtigheid aandienden als "autonomen", die voor de confrontatie met de politie verantwoordelijk zouden zijn (geweest), gezocht moeten worden bij het harde activistische deel van de kraakbeweging.

Hoewel zij door actievoerders uit andere "milieus" werden gesteund, zijn het namelijk toch vooral de z.g. harde krakers, die verantwoordelijk mogen worden gesteld voor het "slagveld" dat op 30 april in Amsterdam is ontstaan.

Zij hebben de term naar alle waarschijnlijkheid - en wel om twee redenen - gebruikt.

In de eerste plaats zal een vermomming zijn beoogd. Geweldpleging niet door "krakers", maar door "autonomen" zou de kraakbeweging als zodanig niet in diskrediet brengen.

De reden waarom dan juist de vermomming "autonomen" werd gekozen, ligt voor de hand. Al was de term "autonoom" in Nederland al eerder voorgekomen als signatuur voor kleinschalige geweldpleging waar weinigen wakker van zullen hebben gelegen, de term "autonomen" heeft in het buitenland een associatie verkregen met gewelddadigheid, die de gezagsdrager al bij voorbaat het nodige respect zal mogen afdwingen.

Concluderend kan worden gesteld dat in Nederland het begrip "autonomen" tot nog toe niet staat voor een duidelijk te definiëren beweging, maar eerder heeft gediend als een gelegenheidsetiket.

Het is uiteraard niet mogelijk te voorspellen of het "succes" van 30 april ooit nog zal kunnen worden geïdentificeerd als het startpunt van een "autonome beweging" in ons land.

- - -

MOORDECOMANDO's: DE LYBISCHE OPLOSSING VOOR DISSIDENTEN

In de afgelopen maanden werden in een aantal Europese steden Lybiërs het slachtoffer van moordaanslagen. Al deze moorden waren gevolg van het feit dat de betrokkenen bij de huidige Lybische leiding in ongenade waren gevallen. Alles duidt erop dat deze moordcampagne in de komende tijd zal worden voortgezet.

Kind 1979 werden voor het eerst berichten ontvangen, waarin melding werd gemaakt van Lybische plannen om in het buitenland verblijvende opposanten aan te pakken. Zo kreeg in november 1979 de Engelse regering het dringende verzoek om veertien met name genoemde Lybiërs uit te wijzen naar Lybië: zij werden ervan beschuldigd betrokken te zijn bij oppositionele activiteiten.

Dat het niet bij verzoeken bleef, bleek in december 1979 toen in Londen brand gesticht werd in het kantoor van een Lybische oppositionele krant, terwijl in februari en maart 1980 in kiosken liggende oppositionele bladen in brand werden gestoken en kiosk-eigenaren, die deze bladen verkochten, werden bedreigd.

Begin februari 1980 zou de Lybische leiding hebben besloten de in het buitenland verblijvende opposanten te liquideren. Voorts werd toen het sein gegeven voor een grootscheepse campagne tegen in Lybië wonende personen, die ervan werden beschuldigd corrupt te zijn.

Op 27 april 1980 deelde de Lybische president KADHAFI in een toespraak mee, dat alle in het buitenland verblijvende Lybiërs, die zich hadden schuldig gemaakt aan corruptief gedrag dan wel betrokken waren geweest bij oppositionele activiteiten, voor 11 juni zouden moeten laten weten wanneer zij naar Lybië zouden terugkeren. Zouden zij dit bevel niet opvolgen, dan zouden de gevolgen voor hun eigen rekening zijn.

Gebleken is dat in diverse landen vanuit Lybische vertegenwoordigingen Lybiërs, die werden beschuldigd van corrupt en/of oppositioneel gedrag, zijn bedreigd. In de USA werd een zestal Lybiërs op grond van deze bedreigende activiteiten uitgewezen.

Begin mei 1980 ontvingen twee in Nederland woonachtige Lybiërs brieven van de Lybische ambassade in Brussel (die ook de Lybische belangen in Nederland behartigt), waarin zij werden ingelicht omtrent de rede van KADHAFI.

Een copie van de rede werd bijgesloten "ter informatie en ter overweging". Voorzover dezerzijds bekend is hebben de betrokken Lybiërs zich nimmer schuldig gemaakt aan oppositionele activiteiten.

Alles duidt erop dat de campagne tegen dissidenten en corrupt genoemde zakenlui wordt geleid vanuit zogenaamde Lybische volksbureaus.

Volgens KADHAFI ligt alle macht in Lybië bij het volk en hebben regering en parlement afgedaan. Vandaar dat Lybië wordt geleid door een volkscongres en volkscomités, terwijl Lybië in het buitenland niet langer wordt vertegenwoordigd door Ambassades maar door volksbureaus.

Deze volksbureaus dienen contacten te leggen met de bevolking van de gastlanden, niet met de regeringen (NB: één van de in Lybië opererende volkscomité's luistert naar de naam "volkscomité voor de liquidatie van vijanden van de revolutie").

In de afgelopen maanden vonden de navolgende acties tegen dissidenten en/of corrupt verklaarde Lybiërs plaats:

- a. Op 3 maart werd een Lybische student, die van zijn oppositionele gevoelens geen geheim had gemaakt, tijdens een bezoek aan het Lybische volksbureau in Londen ontvoerd.
Hij wist na enige uren te ontsnappen. De feitelijke ontvoerder, een medewerker van het volksbureau, kon op 16 april in Londen worden gearresteerd.
- b. Op 21 maart werd in Rome in de kofferruimte van zijn auto het lijk gevonden van de Lybische zakenman Salem Mohamed EL-R', die van corruptie werd beschuldigd.
- c. Op 11 april werd in Londen op straat de dissidente Lybische journalist Mohammed Mustafa R door twee mannen doodgeschoten. De daders werden direct gearresteerd. Het waren Lybiërs, de ene een in het Verenigd Koninkrijk studerende man, de andere een "governmental official".
- d. Op 19 april werd de Lybische zakenman Abdul-Aref G in Rome doodgeschoten. De dader kon gearresteerd worden, evenals twee medeplichtigen.
- e. Op 25 april werd in Londen de dissidente Lybische jurist Mahmoud Abdul-Salim N in zijn kantoor doodgeschoten. De dader kon gearresteerd worden.

- f. Op 10 mei werd de Lybische zakenman Omran EL-M (een ex-diplomaat) in Bonn op straat neergeschoten. De dader kon direct gearresteerd worden. Het slachtoffer zou wegens "financieel wangedrag" zijn geliquideerd.
- g. Op 10 mei werd de Lybische zakenman Abdallah Mohamed EL-K in een café in Rome vermoord. Een medeplichtige neef kon gearresteerd worden.
- h. Op 20 mei werd in Rome tot Tunesiër genaturaliseerde Lybische zakenman Mohamed Fouad B op een pensionkamer neergestoken en daarna gewurgd.
- i. Op 21 mei werd in Rome een mislukte aanslag gepleegd op de Lybische restauranthouder Salem Mohamed F .
De dader werd gearresteerd.
- j. Op 21 mei werd in zijn kamer in Athene het lijk aangetroffen van de Lybische vluchteling Abdel-Rahman ABU B . Hij was met een bijl neergeslagen.
- k. Op 11 juni werd op het station in Milaan de Lybische zakenman Azzedin L doodgeschoten.
- l. Op 11 juni werd in Rome de Lybische juwelier Mohamed Saad B neergeschoten: hij overleefde de aanslag.
De dader werd enige uren later aangehouden.

= = =

IV.

BEVEILIGING

DE ZAAK KHAN

Om de betekenis van de affaire rondom de Pakistaanse metallurg KHAN en het uraniumverrijkingsproject in Nederland op zijn juiste waarde te kunnen schatten, is het nuttig om alvorens op de zaak zelf in te gaan iets te zeggen over het ultracentrifuge procédé.

Uraniumverrijking

Uraniumerts zoals het in de natuur wordt aangetroffen bevat twee soorten uranium, een met het atoomgewicht 235, de ander met het atoomgewicht 238. Alleen uranium 235 kan als splijtstof in een kerncentrale worden gebruikt. De verhouding waarin beide uraniumsoorten in de natuur voorkomen is 99.3% U-238 en 0.7% U-235.

In deze verhouding is de uranium te "arm" om een kettingreactie in stand te houden. Het aandeel U-235 moet worden verhoogd totdat dit 3% van het geheel uitmaakt.

Dit proces noemt men verrijken. Er zijn verschillende verrijkmethode-methoden waarvan de gasdiffusie en de ultracentrifuge de bekendste zijn. In beide gevallen wordt het uranium aan fluor gebonden waardoor uraniumhexafluoride (UF₆) ontstaat dat in verhitte toestand gasvormig is.

Bij de ultracentrifuge-methode wordt dit gas in een centrifuge-trommel gepompt. Als deze trommel met extreem hoge snelheid ronddraait (meer dan 1000 omwentelingen per seconde) wordt het iets zwaardere U-238 in sterkere mate naar de wand van de trommel geslingerd dan het U-235. Aan de wand zal dus een verhoogde concentratie van U-238 ontstaan en in het centrum van de trommel zal een hogere dan de oorspronkelijke hoeveelheid U-235 terechtkomen. Dit U-235 wordt afgezogen naar volgende centrifuges die tezamen een z.g. cascade vormen. Dit centrifuge-proces moet vele malen worden herhaald waarvoor zeer veel centrifugetrommels nodig zijn. Het tot 3% verrijkte mengsel wordt daarna weer tot vaste stof gemaakt en omgezet in uraniumoxyde dat in kleine tabletjes wordt verwerkt. Deze tabletjes, die in een buis op elkaar worden gestapeld vormen de brandstof in een kernreactor.

Het grote voordeel van de UC-methode boven andere procédés is dat het economisch zeer aantrekkelijk is, ondermeer omdat weinig energie benodigd is.

In 1954 werd in Nederland het Ultracentrifuge-onderzoek geëntameerd. In 1970 werd een samenwerkingsverdrag gesloten tussen de BRD, het Verenigd Koninkrijk en Nederland waarbij deze drie landen besloten om hun inspanningen op verrijking gebied te bundelen.

Non-proliferatie

De ultracentrifuge-techniek opgezet om uranium geschikt te maken als energiebron voor vreedzame toepassingen kan ook worden gebruikt om explosiemateriaal voor kernwapens te fabriceren. In dat geval dient "doorverrijkt" te worden totdat 90% U-235 is verkregen.

Dit betekent dat indien een land de UC-techniek onder de knie heeft het een aardig eind op weg is om, indien dat wordt beoogd, een kernwapen te construeren.

Het feit dat nog meer landen dan er reeds nu zijn, het in hun vermogen krijgen om kernwapens te maken wordt gezien als een van de meest zorgwekkende verschijnselen van deze tijd.

Het non-proliferatie verdrag van 1968 is een poging om verdere verspreiding van kernwapens te voorkomen. In dit verdrag verbinden de verdragspartners zich om er voor zorg te dragen dat niet-kernwapenstaten niet de beschikking kunnen krijgen over know-how en materialen die hen in staat kunnen stellen een kernmogendheid te worden. De non-proliferatie vormt de grondslag voor de beveiliging van het UC-procédé. De beveiliging is gericht op het voorkomen van wegvloeien van gerubriceerde UC-informatie naar onbevoegden.

Geheimhouding

In 1961, toen duidelijk werd dat het UC-procédé goede mogelijkheden had, heeft de Nederlandse regering het project onder een geheimhoudingsregiem gebracht.

Door de in werktreding van de kernenergiewet in 1963 en het geheimhoudingsbesluit 1971 heeft de beveiliging een wettelijke basis gekregen.

In het tri-partite samenwerkingsverdrag dat in 1970 met BRD en Engeland werd gesloten zijn eveneens minimum-eisen opgenomen voor de beveiliging van gegevens welke in het kader van de samenwerking worden uitgewisseld.

De kwestie KHAN kwam voor het eerst in de publiciteit in een uitzending van het Zweites Deutsches Fernsehen op 28 maart 1979 waarin melding werd gemaakt van het feit dat Pakistan er in was geslaagd ultra-centrifuge-technologie van de tri-partite te verkrijgen.

In oktober 1979 is een justitieel onderzoek gestart i.v.m. het vermoeden van overtreding van een of meer van de in de artikelen 98 - 98c van het Wetboek van Strafrecht vervatte bepalingen. De uitkomst van dit onderzoek is nog niet bekend.

De behandeling van deze zaak in de Tweede Kamer zal naar verwachting na het Kamerreces plaatsvinden.

De eerste signalen dat er van Pakistaanse zijde belangstelling bestond voor de opzet van een verrijkingsindustrie dateren van 1975.

Na zijn vertrek zijn enkele feiten aan het licht getreden die wezen in de richting van inlichtingenactiviteit. Deze dateren vanaf medio 1975 tot ver na zijn vertrek uit Nederland.

Het is aannemelijk dat Pakistan via KHAN in het bezit is kunnen komen van essentiële UC-know how, waardoor aanzienlijke tijdwinst zou kunnen zijn geboekt bij de opzet en ontwikkeling van een eigen UC-project.

Het is zeer aannemelijk dat hij een belangrijke plaats heeft ingenomen en wellicht nog inneemt bij de aanschaffing van materialen vanuit het buitenland, gebruik makend van de vele contacten die hij in West-Europa heeft.

Het lijkt er op dat zijn belangstelling pas in 1975 is ontwikkeld, en wel naar alle waarschijnlijkheid op instructie vanuit Pakistan.E.e.a. kan verklaard worden door het feit dat medio 1974 in India een kernexplosie heeft plaatsgevonden, die in Pakistan de behoefte deed ontstaan aan

het snel verkrijgen van de optie zich eveneens tot een kernstaat te ontwikkelen.

Tenslotte

De zaak KHAN is als spionagezaak in spionage-technische zin onbetekend. Er zijn geen interessante methodieken gebruikt bij de verwerving van de gerubriceerde informatie.

De zaak is evenwel uniek en gewichtig gezien de verstrekkende gevolgen die de tewerkstelling van KHAN bij het UC-project in politiek opzicht kan hebben.

Uiteraard heeft deze kwestie bovendien schade toegebracht aan de reputatie van Nederland als partner in de tri-partite en het non-proliferatieverdrag. Uiteraard zijn dan ook de nodige maatregelen getroffen om in de toekomst een verdere ongewenste verbreiding van dergelijke gevoelige technologie te voorkomen.